

الگوهای طراحی معماری قلعه‌های استان ایلام در دوره قاجار با تأکید بر الگوهای رفتاری *

جمال‌الدین سهیلی^{۱*}، مهناز محمودی زرنندی^۲، زینب صالحی^۳

^۱ استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد قزوین

^۲ استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال

^۳ کارشناس ارشد معماری دانشگاه آزاد اسلامی واحد قزوین

تاریخ پذیرش: ۹۴/۰۸/۰۷

تاریخ دریافت: ۹۴/۰۴/۲۵

چکیده

استان ایلام دارای آثار تاریخی فراوانی است که قلعه‌های گونه‌ای از این آثار است و با توجه به موقعیت جغرافیایی و تاریخی این منطقه از تنوع بیش‌تری و ویژگی‌های معماری خاصی برخوردارند. این مقاله به دنبال یافتن سبک غالب، الگوهای طراحی و شاخصه‌های بارز مشترک بین قلعه‌های دوره قاجار در استان ایلام است. پرسش اصلی این است که آیا مفاهیم اجتماعی-سیاسی، فرهنگی و بومی در شکل‌گیری عملکردها و فضاها و روابط‌شان در قلعه‌ها مؤثر بوده است یا خیر؟ بر این اساس به دنبال تحقیق و مطالعه سبک و شیوه زندگی مردم در آن زمان، معماری بومی، و شرایط اجتماعی-سیاسی و فرهنگی آن دوران است. چارچوب نظری تحقیق بر ویژگی‌های طراحی معماری مشترک قلعه‌ها استوار است. روش تحقیق تاریخی-تفسیری است و روش استدلال، این پژوهش قیاسی است. اطلاعات به دو شیوه اسنادی و کتابخانه‌ای گردآوری شده است. نتایج به‌دست آمده حاکی از آن است که این نوع بناها که در اقلیم‌های متفاوتی و با شکل ظاهری نسبتاً متفاوت بنا شده‌اند و کاربری تقریباً مشابهی داشته‌اند؛ الگوهای مشترکی در طراحی آن‌ها لحاظ شده که تا حدود زیادی متأثر از الگوهای رفتاری گذشته بوده است. در این باره می‌توان به الگوهای طراحی زیر اشاره کرد: نوع و سبک ورودی‌ها، نوع پلان و روابط فضایی، جانمایی برخی فضاها از قبیل سرویس‌های بهداشتی و اتاق‌های شاه‌نشین و...، تناسب فضاهای ساخته شده و فضاهای باز، هم‌خوانی و پیروی از سبک تزئین‌های دوره قاجار و کاربری قلعه‌ها که همه این بناها از نوع قلعه‌های دشتی با کاربری قلعه‌های دارالاماره هستند.

واژگان کلیدی: قلعه، دوره قاجار، ایلام، الگوهای طراحی، الگوهای رفتاری

* این مقاله برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد معماری با عنوان «مجموعه بین‌المللی فرهنگی-تجاری ایلام با تأکید بر فرهنگ منطقه ای و ملی» است که توسط زینب صالحی به راهنمایی دکتر جمال‌الدین سهیلی و مشاوره دکتر مهناز محمودی زرنندی در دانشگاه آزاد اسلامی واحد قزوین انجام یافته است.